

София Филипова

ПО СЛЕДИТЕ НА ХАЙКУ

София, 2022

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© София Филипова, автор, 2022

© Ани Иванова, кирие, 2022

ISBN 978-619-01-1149-8

СОФИЯ ФИЛИПОВА

По следите
на хайку

СЪДЪРЖАНИЕ

Хайку магията	7
Любовна хайку естетика	21
Класическата японска поезия танка.....	24
Класическа японска танка	41
Хайбун – родственик на хайку.....	45
Ренга.....	56
Японската калиграфия (шьо)	66
Богатството на пътя.....	82
Лице на българското хайку	89
За книгата на Цвета Джагарова – Омила „Етаж нагоре“	95
А сега – „Видимости“ (книга с хайбун – Димитър Стефанов).....	98
По следите на вятъра	104

ХАЙКУ МАГИЯТА

Хайку поезията намира все по-широк прием в световната литература и сред читателската публика. В нашия прогресивно материализиращ се свят, в който мозъкът работи на бързи обороти, човекът няма време за размишление, за самонаблюдение, за навлизане в сакрални човешки територии. Като реакция се явява глад за духовното. Желание за съприкосновение с един друг, паралелен свят – на ирационалното, на неизбродимите пространства на Духа, на душевните глъбини. Тази вътрешна жажда отвежда към хайку поезията. Човекът потърси себе си в хайку магията.

俳句

Защо в хайку? Защо в жаждата за духовно пристанище погледът ни се отправя толкова назад във времето? И то към поезия, родена в една екзотична страна – така чужда със своето светоусещане, философия и култура на нашето западно световъзприемане и психически нагласи.

Хайку се създава през XVII век като тристишие от 17 срички в съотношение 5–7–5, на основата на възникналото много по-рано (VIII век) петстишно стихотворение *вака* (*танка*) със сричков модел 7–5–7–7–7, дало живот най-напред на други поетически форми: *ренга* („нанизани/верижни строфи“) и *хайкай но ренга* („комически стихове“). Най-видни негови представители са Мацуо Башьо (1644–1694) – на когото принадлежи първенството; Йоса Бусон (1716–1783) и Кобаяши Иса (1763–1827), а по-късно – Масаока Шики (1867–1902). Наименованието *хайку* (*хай* – артист, шега, *ку* – стих) се използва за пръв път през 1663 г., но се утвърждава към края на XX век, когато тази поетическа форма получава все повече почитатели и последователи по света.

Дават на хайку какви ли не определения: чудото на обикновените неща; мълчанието на думите; невидимото през мрежата на видимото; безначална и безкрайна игра на мисъл–чувство и т.н. Всяко едно от тези определения докосва само една страна на

хайку, без да разкрива изцяло нейната същност, изплъзваща се и неуловима като магия. Можем да посочим обаче източниците на необикновеното ѝ въздействие.

На първо място това е непосредствената връзка с обикновените неща в живота, с всекидневните прояви на човешкото битие. С всичко онова, което е около нас – „видимото“ и „чуваното“, ежедневно възприеманото от сетивата ни. Истинската природа на „всяко съществуващо“ се разкрива в нашето настояще, необременено от минало и бъдеще. „Сега и тук“ е сакралното време-пространство на хайку поезията.

Съсредоточаването в непосредствено заобикалящото ни е отзвук от култа в дзен будизма (който има не малка роля в жизнената философия на японската поезия) към обикновеното, към всекидневието с неговите прости знаци. Непосредственост и простота са съкровената същност на хайку. Естественост и спонтанност – като летенето на птиците, като плуването на рибите. Хайку е поезия на обикновеното в обикновения живот*.

Дълга есенна нощ,

*Събуждам се – приказват си
мама и татко.*

Шоха

Берачка на чай

*сламена шапка си слага
пред огледалото.*

Шики

Башьо въвежда естетическия принцип *каруми* за назоваване на лекотата и спонтанността, които се съдържат в хайку като поезия на всекидневието. Тази лекота и естественост се усещат както в поетическата атмосфера на стихотворенията, така и в тяхната форма. „Нека твоят стих – казва Башьо – да прилича на върбова клонка, докосната от лека вълна, която на моменти се люлее от бриза.“ Бихме могли да сравним тези ефирна мекота и спонтанност с образа на пролетния ветрец от стихотворението на Иса:

*Толкова е лек ветрецът пролетен,
че като прелита над житата,
не би изплашил и мушица.*

* Всички самостоятелно цитирани хайку от Башьо, също и отделните хайку от Бусон, Шюсон, Кьоши и Киджо са в превод от Братислав Иванов, а останалите – от Людмила Холодович. – Б.р.

Завладяващата сила на хайку като поезия на всекидневието е свързана с неговата конкретност. Хайку винаги съдържа или конкретно събитие (случка) (*Снегът се топи / и селото се напълни / с деца – Иса*), конкретен факт (*Жълтее се небето / просто ей така / пристигна пролетта – Шики*), или конкретна природна картина (*Вслушвам се в нощта – / огъва палмата безмилостният вятър / и тропа по коритото дъждът – Башьо*); също – конкретно душевно състояние или емоционално преживяване – винаги спокойно, лишено от бурни емоции (*В далечината чувам стъпки / по окапалите листа. / Чакам те... – Бусон*). Понякога събитието (случката), картината, преживяването и пр. се представят с чувство за хумор (*Късна есен. / Реших – / няма да се женя! – Тойоджо*), понякога – с романтична ирония: *Налюбувах се / на вишневия цвят. / Чак вратът ме боли – Соин*.

Всяко хайку е късче от пъстрата мозайка на заобикалящия ни свят. Или, както казва Ролан Барт, разнообразните хайку „изграждат пространство от фрагменти, галактика от събития“, където всяко отразява всички останали до безкрай; „сздава се верижно отражение“ без първоизточник и без прегради, с помощта на бърз жест върху копринената тъкан на езика“.*

Конкретното събитие (картина, преживяване и пр.) в хайку е уловен миг от течащия около нас живот. Миг единствен, неповторим, жив. Един микросвят, който отвежда към далечното, необозримото, мистичното. Око към макросвета на вечността. Или, както се казва, хайку е ловец на мигове в безкрайното поле на вечността. В пулса на мигновеното се долавя диханието на вечното.

Тишина...

Звън на цикади

пронизва скалите.

Башьо

Скалите – символ на непоклатимото, монолитното, вечното – са застинали в спокойно величие, поемайки през вековете гласовете и звуците на света. Безмълвието на тишината е нарушено от глас, долетял от пространството на видимото и осезае-

* Вж. Р. Барт, *Случки*. – В: *Въображението на знака*, С., 1991, стр. 573–574.

мото – писък на цикади. Скалите ще поемат и този глас в себе си, за да потънат отново в своето непоклатимо величие.

Съчетанието на мигновеното с вечното придава мисловна дълбочина на хайку. Обикновеното и простото нещо, за което се говори в него, се оказва прозорец към извечни светове, където обитават митовете и архетипите.

Ки но Цураюки – прочут японски поет, критик и теоретик от началото на Х век, в предговора си към японската антология *Кокиншю* (905) нарича сърцето (*кокоро*) единствен източник на поетическото изкуство. „Кокоро“ се превежда освен като „сърце“, още и като „разум“, т.е. обхваща единната психическа същност на човека, която дава живот на поезията. „Песни на Ямато! – възкликва Цураюки. – Вие израствате от едно семе – сърцето.“ Емоциите – главният първоизточник на хайку поезията – определят нейното силно въздействие. Хайку не търпи умозрителност, измисленост, преднамереност. *Макото* е висш принцип в японското светоусещане (изобщо в източния мироглед), който означава едновременно искреност и истина (основни качества на човешката душа според будистите и конфуцианците). „Без истина няма поезия“ – казва Оницура – ученик на Башьо.

Емоциите в хайку нямат пряка изява. Те са деликатно загатнати, дискретно внушени, усещат се като силуети на параван: *Луна сред зимната градина. / Нощта пронизва / до самото сърце* – Киго. Преживяването е сякаш зад кадър, създава някаква загадъчност, която действа на читателското въображение, раздвижвайки дълбоки вътрешни механизми.

Най-често чувствата се внушават чрез хармонизиране на емоционалното състояние с природния свят. Изразяват се чрез образи от природата:

Не плачете, цикади!

*Няма любов без раздяла
дори при звездите.*

Иса

Пусто поле.

*самотна птица
е мой спътник.*

Сена

Между отразяването на природата в западната и източната поезия има различие, обусловено от възгледите на Запада и Изтока за отношението човек-природа. Западният поет възприема природата като нещо отделно от човека, сравнявайки го с

нейни явления и картини. За източния (респ. японския) поет човекът и природата са в неразкъсваемо единство, в неделима близост. Поетическият образ „сърце“ означава сърце и на човека, и на природата. Това възприятие има дълбоки корени в шинтоисткия култ към природата и в будисткото схващане за всеединството във Вселената, за свързаността на човека с мирозданието. Израз на това схващане е принципът в изкуството *нарау*, който означава сливане на художника със същността на нещата, които рисува, идентифициране с изобразяваните предмети и явления.

Още през XI в. китайският поет, есеист и художник Су Шъ описва това особено състояние в творческия процес – израз на източното светоусещане: „Когато Юйкъ рисуваше бамбук, той означаваше само бамбука, а не себе си... излизаше от собствено-то си тяло и се превръщаше в бамбук с неизчерпаема чистота и свежест.“ По-късно Башьо изразява *нарау* чрез мисълта, звучаща като формула: „Учи се от бора какво е бор, от бамбука – какво е бамбук.“ Така се постига хармония на твореца с природата и света около него.

Важен фактор в живота на Япония е естетизиращата тенденция. Култът към прекрасното (*фуга*) обхваща всички сфери на японския живот и се изживява (под влияние на шинтоистко-будистки идеи) като своеобразна религия. Естетическият хедонизъм – способността да се изпитва наслада от красотата, е на изключително висока почит. Според Башьо, който не умее да вижда в нещата „цветето“ (т.е. прекрасното), той е дивак, варварин. „Изгони дивака – съветва Башьо, – преодолей звяра, следвай Вселената (за него да се чувства красотата означава да се следва природата) и ще се върнеш в нея“ – ще станеш човек, защото красотата извисява душата. *Зърното на цветето се намира в душата на художника* – Сеами.

В хайку поезията прекрасното се съдържа в стихотворенията и за обикновените неща, и за природата, и за емоционалните преживявания – за всичко, в което пулсира животът.

Преклонението пред красотата ражда богатата палитра от естетически принципи и категории, които отразяват нейните разнообразни превъплъщения и нюанси.

Философията на Средновековна Япония да се търси неповторимото очарование на всяка вещь или природна картина създава естетическата категория *моно но аваре*. Първоначално

аваре означава възторг от красотата, но постепенно се превръща в принцип на художественото мислене и после в категория. Възхищението се поражда от естествената същност на нещата около нас, които се възприемат със слуха и зрението и очароват със своята хармония:

*Камбаната стихна
и отекна аромат на сакура.
Каква вечер!*

Башьо

Красотата на хармонията носи лек привкус на печал (оттук определението *моно но аваре* – „печалното очарование“) – отглас на будистката идея за преходността на живота и нетрайността на всичко земно:

*Капят листата,
капят безспир...
О, почакайте, спрете!*

*Пролетта си отива,
плачат птиците,
сълзи в очите на рибите.*

Суджо

Башьо

Животът е ефимерен, но красотата му се състои именно в неговата ефимерност. „Ако животът можеше да продължава безкрайно, неотлитайки, не би имал очарование“ (Конко-Хоси – XIV век). Благодарение на *моно но аваре* в средновековната литература прониква мека светлина, която се предава на хайку.

Трансформация на *моно но аваре* е естетическата категория *юген* (букв. „съкрорено и тъмно“), която означава тайната, скритата, недостъпната за погледа красота, съдържаща се в незримата „вътрешна“ същност на нещата и явленията – „красотата на дълбоко скритото сияние“.

*Есенен вятър –
птиците гледат нещо
невидимо за мен.*

Шюсон

Юген е тайнственото извечно начало, намек за висшата тайна на битието, потръпване пред нейната непостижимост.

*Лети
замръзнала пеперуда
и гони своята сянка.*

Кьоши

Юген е неизреченият вътрешен глас, който говори само на сърцето, подвластен само на интуитивното прозрение:

*В небето литва пълстърва.
по дъното на потока
облак се плъзга.*

Оницура

Юген е търсене на неизменното в изменчивия живот, на вечното в света на преходното.

Многообразието на красотата, която поражда не само печално очарование, но и радостни чувства от самото съществуване, създава категорията *окаши*. Тя изразява първичната радост от живота и неговата свежест, от пулсациите на живата вселена.

*Есенна роса –
конче
радостно помахва опашка.*

Киджьо

Важна роля в японската естетика има концепцията за красотата, която обединява изискаността и простотата. Това е *саби* – изящната красота, изтънчената съдържаност, естественост, покой, свобода. *Саби* е светоусещане, метод за проникване в изначалната същност на нещата чрез прости форми. Като естетическо виждане определя целия стил на японското изкуство (театъра *Но*, живописата, чайната церемония, архитектурата и т.н.) – изразяване на духовно съдържание с прости, строги форми, водещи до съзерцание: спокойствие, приглушеност на цветовете, минимум изразни средства. В поезията *саби* е въведена от Башьо, който

определя нейната същност в безличната атмосфера на самотата. Думите „самота“ и „печал“ са лайтмотив в поезията му (първоначалното значение на саби е „печална самота“). „Това е самотата на дъжда, падащ през нощта под широколистното дърво, или самотата на цикадата, която цвърчи някъде над голите камъни.“ Нейната печал не е песимистично чувство, а израз на мъдра съгласуваност с природата. *Не забравяй вкуса на самотата сред бялата роса* – Башьо.

Образец на изящната простота (*саби*), чрез която се изразява усещането за самота и се правят дълбоки смислови внушения, е шедьовърът на Башьо:

Гол клон.

На него – гарван.

Есенен залез.

Пред ученика си Кюрай Башьо споделя, че не е необходимо назоваването на самотата – за нея може да говори непосредствено обрисуван предмет. „Има в този самотен гарван, застинал на голата вейка – коментира Судзуки, – великото Над. Всички неща се появяват от непознатата бездна на тайната и чрез всяко от тях можем да погледнем в тази бездна. Не ви е нужно да съчинявате голяма поема от сто реда, за да дадете изява на чувството, което се появява, когато погледнете в бездната. Когато чувствата достигнат висша точка, ние млъкваме... и 17 срички са много.“ *

На въпроса, зададен на поета Кюрай, кое отличава едно истинско хайку от посредственото, той отговорил: „То е онова, което се корени във вътрешността на нещата, а се проявява във външността им... Има го тогава, когато стихът съдържа *йоджо*.“ *Йоджо* (*йо* – повече, неизчерпаемост, *джо* – чувство = неизчерпаемост на чувството) е свойството на хайку да излъчва смисли, да поражда чувства, които са извън полезрението на текста, извън видимото в стихотворението. „Само тайното, не явното може да бъде цвете“ – твърдят японските естетици, визирайки в образа „цвете“ сърцето на изкуството. Читателят досътворява неизреченото чрез възникналите в съзнанието му постмисли и постчувства, синтезирани в понятието *послечувстване*. Това е душе-

* Вж. Д. Т. Судзуки, *Увод в дзен будизма*. С., 1991, стр. 93.

вен отклик, наречен от Шинкей *присъствие на одухотвореност там, където няма думи*.*

В съчинението „Поетически категории“ от китайския литературен критик Джун Жун (VI век) знакът *йо* се среща за пръв път като елемент от естетическата формулировка, значеща „Думите вече са изчерпани, но смисълът продължава“. Според японско-английския речник на съвременния читател от 1979 г. *йо* се определя като „витаещо очарование, сугестивност.“ „Стихът свършва, но мисълта е безгранична“ – друг вариант на китайското изречение.

Хайку е сугестивна поезия, което оказва силно влияние на нейното въздействие. Сугестия се съдържа впрочем във всяка поезия. Внушенията се инспирират от отделни думи и изрази, от определени стилистични похвати или риторически фигури. Сугестивното начало в хайку се създава от стихотворението като цяло – от неговия цялостен образ. Произтича от спецификата му на артефакт с две лица, с два плана. Единият е външният, свързан с непосредствено възприемания сетивен свят – конкретна случка, факт, природна картина – миг от течащия около нас живот.

Старо езеро.

*Жаба скача в него –
плисък.*

Башьо

Какво по-обикновено събитие? Зад тази „външна картина“ пулсира обаче друга – „вътрешна“, която отвежда към незрими пространства, към ирационални светове, където действа интуитивното прозрение, кръстосват се гласове, идващи от дъното на подсъзнанието. Покой – движение... Миг – вечност... Вечният кръговрат на човешкия живот. Кръговратът на Вселената. Великолепие от неразгадаеми същности. Съчетание на микро- и макросветове в едно хайку. Неговият образ – сътворен от сливането на „външното“ и „вътрешното“ съдържание – превръща стихотворението в символ.

---

* Вж. Кр. Ацев, *Хайку – начин на употреба*. Предговор към *Пълнолуние. Японски тристишия*. С., 1985, стр. 10.

За постигане на неизчерпаемостта – *йоджо*, водещ похват е алюзията (намекът). Непосредственото определение за нещата е чуждо на японското разбиране на красотата. „В намека е заключена цялата тайна на японското изкуство“ – Судзуки.

На двата стиха от хайку на Шинкей (XVII век): *Скитническа печал. / лятна гора* Бусон предлага следната редакция: *Скитнически дрехи. / Лятна гора*. Според него да се казва „печал“, значи да се прави „неумел стих“. Замяната на „печал“ с „дрехи“ придава на стихотворението *шиори*, което „подказва състраданието и тъгата без помощта на сюжет, думи и риторически способности“ (Къорай).*

Чрез намека се прониква в духовното пространство на хайку стихотворението благодарение на активната читателска асоциативност.

Кученце

се сгуши до вратата.

Върбата оголява.

Шики

Два образа от природния свят – животинче и върба. Външните факти са щрихиран бегло: оголяваща върба – загатване за приближаваща зима, студ, неприятно време; сгушеното кученце до вратата – намек за очакване от животинчето на топлина, приют, близост с човека. Вратата – символ на възможността за осъществяване на това очакване. Загатване на връзката на животното с човека, намек за единството на природното и човешкото. В това обикновено наглед хайку се внушава мисълта за съществуването на неделимия единен свят.

Намекът добива поетически пулс най-често чрез детайл. Това е конкретен щрих, който действа като мигновен блясък, като красив жест, загатващ за същността на названото явление или предмет. Източна сентенция гласи: „Едно цвете по-добре, отколкото сто, предава цветността на цветето.“ Детайлът акцентува важното в картината, разкривайки под повърхностната ѝ видимост нейното невидимо вътрешно пространство.

* Вж. Кр. Ацев, *Хайку – начин на употреба*, стр. 15.

*Изтръгнах –
настъпих в спалнята гребен
на покойната съпруга.*

Бусон

Гребенът на покойната съпруга изпълнява роля на интензивен детайл, който мигновено пренася в свят с друго измерение, различен от реалния. Принадлежащ към предметната сфера, той придобива същевременно духовно съдържание, събрал като в мозаечно огледало късчета от един минал живот, който пробужда в индивидуалното читателско възприятие различни емоционални спомени.

Детайлът понякога съдържа елемент на неочакваност. Явява се като ненадеен акцент или ракурс без видима връзка с назоващите предмети или явления:

*Врата от сухи клони
и вместо катинар –
този охлюв.*

Иса

Асоциативната мисъл на читателя е подложена на изпитание – да раздвижи своите вътрешни механизми и да открие през мрежата на видимите връзки подводните внушения на стихотворението.

Хайку поезията има формални средства за създаване на недоизказаност. Това са паузите (*кугири*) – буквално „прекъсване на фразата“, за да предизвика *йоджо*.

„Замълчи – премълчаните слова са оглушителни“ – гласи едно дзен философско изречение. Според Ролан Барт „мълчанието е знак за пълнота на езика.“* В мълчанието говори многогласният език на неизреченото. Недоизказаността отваря пространство, в което се срещат автор и читател, изграждайки заедно духовен микросвят, много по-богат от назования в полето на текста.

---

* Р. Барт. *Смисъл с взлом.* – В: *Въображението на знака.* С., 1991, стр. 368.

Паузите съпътстват недоизказана мисъл или полузагатнато чувство:

Зимно слънце...

Тежко е вече

за моите клепачи.

Кьоши

О!...

Да бях дете

в новогодишен ден.

Иса

Те се създават и при прекъсване на фраза – логически или граматически недовършена. Примери от Иса:

Всеки път

като видя океана,

всеки път...

Животът ни, уви

е капчица роса.

И все пак... и все пак...

Мълчанието, последвало прекъснатата фраза, не е покой, а динамично пространство, изпълнено с движението на читателската мисъл. И само в неговото взаимодействие с изреченото се ражда образът в стихотворението.

Паузите са характерни за цялото японско изкуство. Те са незапълненото пространство – „бялото поле“ в японската рисунка, те създават вътрешната връзка на актьорите със зрителите в спектаклите на театъра „Кабуки“, посещаван от японците не толкова заради сюжета, колкото заради паузите, които ги пречистват душевно.

Обаянието на хайку се корени и в неговия лаконизъм – в пестеливото използване на думи (естетическия принцип *ваби*). Краткостта се дължи на формалното изискване за определен брой срички в отделните стихове (5–7–5). По-късно (в края на ХХ в. и особено в западното хайку) това изискване не се спазва строго, но все пак остава валидно правилото за пестеливост на думите и приблизително доближаване до нормата.

Колкото по-малко думи съдържа хайку, толкова по-голяма е неговата сугестивна сила. В тясното пространство на стиха думата добива по-голям смислово-емоционален заряд. Култът към словото в дзен будизма се съчетава с вярата на древните японци, изповядващи шинтоизъм, в неговата магическа сила (*котодама* – буквално „душа на словото“). Изричането на думата означава за тях освобождаване на нейната душа, която започва да действа са-

мостоятелно, извършвайки действието, назовано в нея. *Кото* е и „слово“, и „нещо, акт“.* Оттук вниманието в хайку поезията към думите – ясни, прости, осезаеми, заредени с енергия, те излъчват действеност. Колкото са по-пестеливо използвани, толкова по-силно действат на нашето съзнание.

*Кратка нощ,
Светлини
на пристанището.*

Шики

*Светкавици.
Вчера – от изток,
днес – от запад.*

Кикаду

Пестеливото използване на думи Башьо нарича „рехавост“, давайки пример със своето стихотворение:

*Викът на кукувица
се плъзга
по водата.*

„Рехавост“ означава мълчаливи пространства между думите, запълнени от асоциативни връзки между тях, от диалога им с читателя. Тези пространства са като обертонове, които заедно с лъченията на думите изграждат хайку образа. Хайку стихотворението е един цялостен образ, роден от вътрешните връзки на няколко думи. Башьо е изразил това великолепно: „Хайку не може да се състави от различни отделни парчета, то трябва да се кове от един къс злато.“**

Разгледаните източници на неотразимото въздействие на класическото хайку са неговата основна характеристика, независимо от някои промени през годините. Началото на тези промени се слага още в XVII век от школата *Данрин*, отричаща формалната ограниченост и техническата безупречност, задържащи развитието на хайку изкуството. През XIX век се създава течението „Нови тенденции в хайку“, оглавявано от ученика на Шики Г. Сейсенсуй, обявило се против задължителните „сезонни думи“ и формалната схема 5–7–5. През средата на XX век се

* Вж. Цв. Кръстева. *По следите на четката. Японската лирическа проза X–XIV век.* С., 1994, стр. 49–50.

** Вж. В. Маркова. Предговор към *Басе. Лирика*, М., 1964, стр. 18.

основава Асоциация на съвременно хайку с главното изискване за свободен стих (допуска се двустишно и четиристишно стихотворение). Промените засягат и съдържателната страна на хайку – разширяването на тематиката в съответствие с проблемите на съвременното общество, с новите форми на живота, с глобализацията на света и пр. Дава се път на непосредствено изразяване на човешките преживявания, без посредничеството на природата, т.е. осъществява се сближаване на хайку със *сенрю* (жанрова форма, идентична по стихосложение с хайку, но различаваща се по това, че на преден план е психологическото състояние на човека)*.

Освен това срещат се хайку и в сюрреалистичен, и в романтичен стил.

Тези промени, които се възприемат и от съвременното световно хайку творчество, създадо се на основата на японското хайку, не игнорират обаче същественото и главното в него, а му откриват нови хоризонти на развитие. Хайку поезията запазва своите специфични особености, превърнали я в уникално изкуство, които тя навярно завинаги ще съхранява като жителни сокове, осигуряващи ѝ магическо въздействие за всички времена.

сп. Хайку свят, 2013, бр. 1

---

* Бр. Иванов. Предговор към *Съвременно хайку*. С., 2005, стр. 6.